

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogėla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

LIETUVIŲ
ATGIMIMO ISTORIJOS
STUDIJOS

Skiriu Mamai

LIETUVIŲ ATGIMIMO ISTORIJOS STUDIJOS

14

*Vytautas Jogéla.
Vilniaus Romos katalikų
dvasinė akademija
1833 – 1842 metais:
organizacija ir veikla*

VILNIUS

Eugrimas

1997

UDK 947.45

Li-191

REDAKCINĖ KOLEGIJA:

Antanas Kulakauskas
Česlovas Laurinavičius
Raimundas Lopata
Egidijus Motieka (vyriausiasis redaktorius)
Vladas Sirutavičius
Darius Staliūnas
Giedrius Subačius
Antanas Tyla

*Autorius dėkoja Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerijai,
Lietuvių katalikų mokslo akademijai,
Lietuvos istorijos institutui,
prelato Juozo Prunskio fondui,
prisidėjusiems prie knygos išleidimo*

© Vytautas Jogėla, 1997

© Lietuvos istorijos institutas, 1997

© Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, 1997

ISSN 1392-0391

ISBN 9986-752-23-X

TURINYS

PRATARMĖ	8
ĮVADAS	10
Istoriografija	11
Šaltiniai	13
Atsiminimai	14
Archyvai	15
RUSIJOS VALDŽIA IR KATALIKAI XVIII AMŽIAUS PABAIGOJE -- XIX AMŽIAUS PRADŽIOJE	17
Rusijos aristokratija ir katalikybė	17
Valdžios siekiai	19
Katalikų Bažnyčios valdymas	21
Katalikų apibūdinimas	24
AKADEMIJOS ĮSTEIGIMAS	26
Universiteto uždarymas	26
Akademijos pradžia	33
Dėstytojų parinkimas ir mokslo disciplinos	43
Mokslo vardų ir laipsnių suteikimas	53
Patalpos	54
Pirmieji mokslo metai	57
AKADEMIJOS PERSONALO KAITA	61
Rektoriai	62
Profesorai	66
Adjunktai	69
Kalbų dėstytojai	74
Inspektoriai ir jų padėjėjai	76
Dvasios tėvai, arba kapelionai	78

AKADEMIJOS ALUMNAI IR JŲ STUDIJOS	80
Įstojimas	81
Akademijos klierikų gyvenimo sąlygos	84
Studijos	91
Klierikų kilmė	93
Tautinis klausimas	96
MOKYMAS IR MOKSLAS	100
Mokymas ir jo programos	100
Šventojo Rašto katedra	102
Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija	105
Bažnyčios istorija ir kanonų teisė	106
Homiletika	109
Logika ir moralės filosofija	110
Lenkų literatūros istorija	111
Visuotinė ir Rusijos istorija	112
Rusų literatūra ir kalba	115
Lotynų literatūra ir graikų kalba	116
Hebrajų kalba	117
Prancūzų kalba	117
Vokiečių kalba	118
MOKSLINIAI DARBAI	119
Dėstytojų moksliniai darbai	121
Vadovėlių rengimas	123
Pamokslų rinkinių rengimas	124
Straipsniai	125
Mokslo laipsnių suteikimas	126
Daktaro laipsnio suteikimas	129
AKADEMIJOS REFORMOS	134
Akademija ir seminarijų reformos	134
Akademijos iškėlimas į Peterburgą	140
Sudie, Tėvyne	144

IŠVADOS	148
PRIEDAI	150
Akademijos klierikų sąrašas	150
Akademijos personalo sąrašas	176
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	180
Naudoti archyvų ir bibliotekų rankraščių fondai	180
Skelbti šaltiniai	182
Literatūros sąrašas	183
TRUMPINIAI	190
SUMMARY	191
STRESZCZENIE	205
ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ	219
VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ	230

Visa Vilniaus vyriausiosios dvasinės seminarijos ir Akademijos mokymo sistema buvo panaši į Austrijos. Austrija tapo klasikine to meto valstybe ir pirmoji imperatoriaus Juozapo II iniciatyva 1783 m. pradėjo teologijos studijų reformas apšviestosios absoliutinės monarchijos laikų dvasia. Bažnyčia privalėjo tarnauti valstybei. Juozapas II tikėjo absoliučia valstybės galia tvarkyti visus gyvenimo reikalus, o svarbiausias tikslas buvo sukurti gyventojams reikiama gerovę. Austrijoje buvo steigiamos naujos seminarijos, išsilavinę profesoriai rašė vadovėlius. Pagrindiniu teologijos reformos vykdytoju tapo benediktinų vienuolis Franzas Stephanas Rautenstrauchas⁴. Austrų teologijos vadovėliai paplito Prūsijoje, Lenkijoje ir Rusijos imperijoje. Jie buvo talentingai parašyti, nors ne visada stiprino Bažnyčios autoritetą. Jozefinistų parašyti vadovėliai nubrėžė ribą tarp pasaulietinės ir dvasinės valdžios, pripažino Bažnyčios pajungimą valstybei.

Vadovėlius Akademia gaudavo iš Austrijos, nemažai jų pakartotinai leido Vilniuje, spausdino J. Zavadskio spaustuvėje. Beje, išskirtinis Akademijos ypatumas buvo tas, kad jos profesoriai bei adjunktai ir patys stengėsi rašyti vadovėlius visoms teologijos disciplinoms, nors tam trūko pajėgų ir laiko. Pagaliau kartais neužtekdavo pinigų jau baigtiems darbams išleisti. Nemaža išlikusių rankraščių liudija rimtą požiūrį į mokslą, nors situacija po sukilimo buvo nelabai dėkinga.

Nepavyko nustatyti Rusijos imperijos valdžios požiūrio į teologijos mokslus. Matyt, dėstytojai ir profesoriai galėjo laisvai pasirinkti mokymo priemones. Netgi pateiktose programose kai kurie dėstytojai nepažymėdavo, pagal kokį vadovėlį skaitys paskaitas, nurodydavo vieną arba du vadovėlių autorius. Taigi griežtų reikalavimų nebuvo.

Įsigyti daugiau užsienyje išleistų knygų buvo sunku dėl pinigų trūkumo. Po 1837 m. vyskupo A. Klungevičiaus prašymu caras Nikolajus I atleido Akademia nuo įsivežamų knygų muito mokesčio. Taigi dėstytojai ir profesoriai turėjo akademinį savarankiškumą. Viskas priklausė nuo adjunkto ar profesoriaus požiūrio į savo darbą ir noro arba gebėjimų perteikti būsimiesiems kunigams mokslo žinias.

Šventojo Rašto katedra. Iki 1837 m. Šventąjį Raštą dėstė J. Skydelis, vėliau – A. Bagenskis. Tai buvo pati svarbiausia Akademijos katedra. Paskaitos būdavo skaitomos kasdien po vieną valandą.

⁴ E. Winter, *Der Jozefinismus und seine Geschichte*, Brünn, München, Wien, 1943, S. 186.

JOHANNES SKJDEL

*S. Theologiae et Juris Canonici Doctor, Cathedrae
Vilnensis Canonicus, Civinis Jurae Annuae III^{ae} Classis
Eques, S. Scripturae, Archaeologiae et Hermeneuticarum
Publicae in Academia Ecclesiastica Romanae Catholicae
Vilnensi Professor*

*Hanc Vni Doctissimi Praeceptoris Sui Carissimi acerbissima
rebus humanis morte erepti, Duaginta, nisi sumptibus in
lap. de delincentiam, Alumnus Academiae graviter inuocentes
publicam pietatis, reverentiae, tenueruntque amoris documentum
existere voluerunt.*

MDCCCXXXVII

*Profesorius Jonas Skjdelis
(1790-1837)*

Vilniaus vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje šią discipliną dėstė žymus bibliistas graikų katalikas M. Bobrovskis, vėliau – J. K. Gintila ir J. Skydelis⁵. J. Skydelis seminarijoje Šventąjį Raštą skaitė tik dvejus metus (1824-1826), tad į Akademią atėjo jau turėdamas tam tikrą patirtį, tačiau rengimasis paskaitoms atimdavo daug jėgų, kaip ne kartą pats buvo sakęs savo kolegoms. J. Skydelis biblinę archeologiją dėstė pagal Johanną Jahną⁶, lotynišką Vulgatą aiškino remdamasis šv. Jeronimo ir Antono Dereserio⁷, vėliau – Bonifaco Martino Schnappingerio⁸ komentarais. Įvadą į Senąjį Testamentą dėstė pagal J. Jahną⁹ ir Hermanną Janssensą¹⁰, įvadą į Naująjį Testamentą – pagal K. Leandri, Johanną Leonhardą Hugį¹¹, J. Jahną ir Gasparą Unterkirchnerį¹². Be to, ir pats J. Skydelis buvo parašęs įvadą į Naująjį Testamentą “Introdukcyja szczególna do Pisma Ś. na Nowy Testament”¹³.

Kadangi dėl sunkios ligos J. Skydelis ne visada galėjo dėstyti, nuo 1836-1837 mokslo metų pradžios jam padėdavo A. Bagenskis. 1837 m. J. Skydeliui mirus, šis jau turėjo nemažą patirtį. Be to, mokytojo pavyzdys ir patarimai paskatino A. Bagenskį imtis rašyti vadovėlius. Kaip ir J. Skydelis, jis naudojosi J. Jahno, A. Dereserio veikalais, tačiau nuo 1838 m. skaitė paskaitas remdamasis daugeliu autorių. Šventąjį Raštą aiškino pagal François Vatable’į¹⁴, A. Dereserį,

⁵ W. Worotyński, *Seminarjum Glównie w Wilnie (1816 – 1833)*, s. 132.

⁶ J. Jahn, *Archeologia biblica in epitomen redacta*, Vienac, 1814.

⁷ A. Dereser, *Commentaria biblica in effatum Christi “Tu es Petrus”*, Bonn, 1770, parengė *Grosses biblisches Erbauungsbuch für alle Christen auf alle Tage des Kirchenjahrs*, Heibronn, 1820.

⁸ B. M. Schnappinger, *Die heilige Schrift des neuen Bundes mit vollständig erklärenden Anmerkungen*, Bd. 1, Mannheim, 1817.

⁹ J. Jahn, *Introductio in Libros Sacros Veteris Foederis in epitomen redacta*, Vienac, 1814.

¹⁰ H. Janssens, *Hermeneutica sacra, seu introductio in omnes ac singulos libros Sacros Veteris et novi foederis*, vol. 1 - 2, Vilnac, 1830.

¹¹ J. L. Hug, *Einleitung in die N. Test.*, Fryburg, 1808.

¹² G. Unterkirchner, *Hermeneutica biblica*, Innsbruck, 1831.

¹³ Akademijos bibliotekininko 1838 m. gegužės 24 d. raštas rektoriui, PCVIA. f. 46, ap. 1, b. 408, l. 185.

¹⁴ F. Vatable, *Scripturae sacrae cursus completus*, Paris, 1841.

Augustiną Calmet¹⁵, Janą Nepomuką Alberą¹⁶, Janą Kistermacherį¹⁷, Johanną Horną¹⁸.

1841 m. A. Bagenskis išleido seminarijoms skirtą vadovėlį „Hermeneutica biblica“¹⁹. Tikėtina, kad iš jo mokėsi ir Akademijos auklėtiniai, nes tik pasirodžius šiai knygai Akademijos biblioteka įsigijo 40 jos egzempliorių²⁰, t. y. tiek, kiek Akademijoje buvo klierikų.

Nuo 1840 m. biblinę archeologiją dėstė M. Valančius. Pirmakursiai tris dienas per savaitę – pirmadieniais, ketvirtadieniais ir šeštadieniais – po vieną valandą klausydavo buvusio Kražių gimnazijos kapeliono paskaitų. Jis Biblijos pateiktą žydų istoriją aiškino pagal J. Jahną.

Dogminė, moralinė ir pastoralinė teologija. Šios katedros profesorius nuo pat Akademijos įsteigimo iki jos iškėlimo į Peterburgą buvo A. Fijalkovskis. Nuo 1828 m. Vyriausiojoje dvasinėje seminarijoje jis iš savo užrašų dėstė dogminę teologiją²¹. Sunku pasakyti, ar Akademijoje jis naudojosi tais užrašais, nes programose apie tai neužsimenama. 1834 m. dogminę teologiją jis dėstė pagal Engelbertą Klüpfelį²² ir Bruno Liebermaną²³. E. Klüpfelio vadovėlis, išleistas 1769 m. Vienoje, Austrijoje buvo naudojamas net iki 1856 m. Moralinę ir pastoralinę teologiją A. Fijalkovskis dėstė pagal Maurusą Schenkli²⁴ ir Franzą Pollascheką²⁵. F. Pollascheko moralinės teologijos vadovėlis moksliniu lygiu atsiliko nuo kitų vadovėlių, buvo panašesnis į katekizmą negu į mokymo priemonę.

¹⁵ A. Calmet, *Dictionnaire de la Bible*, t. 1 – 2, Paris, 1719; *Commentaire littéraire*, Paris, 1707 – 1716.

¹⁶ J. Alber Nep., *Interpretatio S. Scripturae per omnes Veteris et Novi Testamenti libros I – XVI*, Peszt, 1801 – 1804.

¹⁷ J. Kistermacher, *Comentatio de nova ezegesi etc.*, Manast, 1806.

¹⁸ J. Hom, *Über die biblische Gnosis*, Hannover, 1805.

¹⁹ A. Bagieński, *Hermeneutica biblica seu ars interpretandi Scripturam Sacram*, Wilno, 1841.

²⁰ K. Borovskio 1841 m. gegužės 9 d. raštas rektoriui, PCVIA, f. 46, ap. 3, b. 103, l. 31.

²¹ W. Worotyński, *Seminarjum Głównie w Wilnie (1816 – 1833)*, s. 134.

²² E. Klüpfel, *Institutiones theologiae dogmaticae in usum auditorum*, vol. 1-2, Vilnae, 1818.

²³ B. Lieberman, *Institutiones theol. dogmaticae*, Moguncii, 1819.

²⁴ M. Schenkl, *Theologiae Pastoralis systema*, Ingolstadii, 1815.

²⁵ F. Pollaschek, *Regulae Pastorales*, Vilnae, 1827; idem, *Moralis Christiana*, Vilnae, 1824.